

دوره سلطنت او مصادف با نوآوریها و مظاهر تمدنی جدید در ایران بود. بیشتر پدیده‌های فرهنگی، تأسیساتی و سازمانی در زمان سلطنت او به ایران راه یافت. اعزام چهل و دو تن از فارغ‌التحصیلان دارالفنون به فرانسه برای تحصیل و آشنایی آنان با تأثیر انقلاب کبیر فرانسه در آن کشور، در سرنوشت آتی تاریخ ایران بی‌تأثیر نبود.

محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در باب هشتم المآثر والآثار (چهل سال تاریخ ایران در دوره پادشاهی ناصرالدین شاه) فهرستی از اقدامات جدید عصر او را ضبط کرده است که اهم آنها عبارت است از: تأسیس مدرسه دارالفنون، ترویج علوم جدید (شیمی، فیزیک، جبر و مقابله، هندسه، نقشه‌کشی، مثلثات، لگاریتم، معدن‌شناسی، تسویه اراضی، داروسازی و گیاه‌شناسی)، دایر کردن تلگراف، تلفن، عکاسی، چراغ‌گاز، ماشین دودی (راه‌آهن)، کارخانه نساجی، تأسیس پست، موزه، کتابخانه، دارالتالیف، دارالترجمه، بالون، دارالضرب، بانک، کشت سیب‌زمینی و بامیه، تأسیس قزاقخانه، قورخانه (اسلحه‌سازی) دارالشورا، تنظیمات حسنه، تأسیس وزارتخانه به سبک اروپا، تشکیل دیوانخانه عدلیه، مصلحت‌خانه، صندوق عدالت، نظمیة/پولیس، حفظ الصحه، و ایجاد روزنامه و سالنامه.

«روزنامه وقایع اتفاقیه»

(۱۲۶۷ تا ۱۲۷۷ ه.ق.)

آغاز سلطنت ناصرالدین شاه مصادف با اوضاع آشفته ایران بود و در هر گوشه از این سرزمین، یکی علم‌طغیان برافراشته و آتش کین برافروخته بود، مدیری شایسته لازم بود تا این شورشها را فرونشاند و به اوضاع نابسامان نظمی دهد و این مدیر شایسته و لایق، کسی جز میرزاتقی خان امیرنظام نبود که بعد از احراز منصب صدارت عظمی به «امیرکبیر» ملقب شد. امیرکبیر پس از فرونشاندن شورشها و خواباندن فتنه‌ها و خنثی کردن دسیسه‌ها و توطئه‌ها، دست به اصلاحات و اقدامات چندزی زد. این اقدامات از دربار شروع و به روستاها ختم می‌شد. از جمله اقدامات مفید امیرکبیر به روزگار صدارتش، ایجاد روزنامه‌ای بود به نام روزنامه وقایع اتفاقیه.

این روزنامه به يك اعتبار دومین روزنامه در ایران محسوب می‌شد و به اعتبار دیگر سومین روزنامه بود. روزنامه وقایع اتفاقیه قطعاً دومین روزنامه‌ای است که به زبان فارسی در ایران انتشار یافت (نخستین روزنامه کاغذ اخبار بود که به همت میرزا صالح شیرازی در زمان سلطنت محمدشاه منتشر می‌شد) و از نظر توالی تاریخ انتشار روزنامه در ایران سومین روزنامه محسوب می‌شود؛ زیرا قبل از انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه، روزنامه دیگری با عنوان زاریر باهرا (شعاع روشنائی) توسط مبلغان مذهبی آمریکایی در شهر اورمیبه منتشر می‌شد.

جمشید کیان‌فر

سال ۱۲۶۴ق./۱۸۴۸م. مصادف با مرگ محمدشاه قاجار در ایران و انقلابات مشهور اروپاست. محمدشاه پس از ۱۴ سال و ۳ ماه سلطنت در شب سه‌شنبه ۶ شوال ۱۲۶۴ق. در قصر محمدیه واقع در تجریش درگذشت. در سال ۱۸۴۸م. اروپا شاهد تحولاتی بود و در همان سال (۱۲۶۴ق) در ایران نیز تحولات عظیمی روی داد. این تاریخ از این نظر اهمیت دارد که با درگذشت محمدشاه فرزند ارشدش ناصرالدین میرزا با حمایت روس و انگلیس در شب ۱۴ شوال ۱۲۶۴ق. در هفده سالگی در تبریز به جای پدر بر اریکه سلطنت تکیه زد و از آن پس به ناصرالدین شاه مشهور شد. او قریب به نیم قرن (۴۹ سال) بر سرزمین ایران فرمان راند.

تصویر صفحه اول («روزنامه اخبار دارالخلافه طهران») آمده است.

روزنامه وقایع اتفاقیه تا شماره شانزدهم (۲۱ رجب ۱۲۷۶ ق.) روزهای جمعه منتشر می شد و از آن پس روزهای پنجشنبه انتشار یافت. این روزنامه به دستور میرزاتقی خان امیرکبیر و زیر نظر خود او منتشر می شد، و حتی برخی از اخبار داخل را خود او می نوشت، مدیریت روزنامه را حاجی میرزا جبار تذکره چی، که بعدها ملقب به ناظم المهام شد، بر عهده داشت. میرزا جبار (پدر میرزا جوادخان سعدالدوله) چندی عهده دار سمت کارپردازی ایران در بغداد بود و از اقدامات مهم او تأسیس کارخانه بلورسازی است.

مترجمی روزنامه با ادوارد برجیس انگلیسی بود. این شخص را عباس میرزانایب السلطنه به استخدام دولت ایران در آورده بود و در زمان حیات عباس میرزا، مدتی در تبریز عهده دار چاپخانه بود. پس از فوت عباس میرزانایب السلطنه به تهران آمد و دکانی باز کرد و در آن دکان بیشتر امتعه انگلیسی می فروخت. در اوایل سلطنت ناصرالدین شاه، میرزاتقی خان امیرکبیر او را با سمت مترجمی به وزارت امور خارجه آورد و با عنوان «مترجم دیوان» در آن وزارتخانه مشغول کار شد. وی، پیش از انتشار روزنامه وقایع اتفاقیه، قسمتهای مهم و جالب توجه نشریات انگلیسی را برای امیر و شاه ترجمه می کرد. از آغاز تأسیس و انتشار روزنامه در زمره کارکنان آن درآمد و کماکان به عنوان مترجم و مسؤول چاپ روزنامه به خدمت مشغول بود.^۱

محرر روزنامه میرزا عبدالله نامی بود که روزنامه به خط خوش نستعلیق او بود و در چاپخانه حاجی عبدالمحمد واقع در دروازه دولاب چاپ می شد و از شماره ۹۹ در «مطبوعه دارالخلافه طهران» به چاپ می رسید. درباره سرگذشت میرزا عبدالله (محرر روزنامه) اطلاع دقیقی در دست نیست، در تذکره خوشنویسان از دو عبدالله در زمان ناصرالدین شاه نام برده شده و هر دورا از خوشنویسان گمنام قلمداد کرده اند.^۲

از روزنامه وقایع اتفاقیه مجموعاً ۴۷۱ شماره انتشار یافته که از شماره ۴۷۲ عنوان روزنامه به روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام یافته است و شماره ۴۷۱ آن بی نام منتشر شد. از مجموع ۴۷۱ شماره، ۴۱ شماره در عهد صدارت امیرکبیر انتشار یافت و انتشار شماره ۴۲ (پنجشنبه ۲۶ محرم الحرام ۱۲۶۸ ق.) فرمان عزل امیرکبیر و انتصاب میرزا آقاخان به صدارت را در برداشت. متن

حاشیه:

(۱) بامداد، مهدی. شرح حال رجال ایران، ج ۴، ص ۳۶۱.
(۲) بیانی، مهدی. احوال و آثار خوشنویسان، بخش دوم، ص ۳۲۹.

اولین شماره شعاع روشنایی در ۲۷ صفر ۱۲۶۷ ق. / اول ژانویه ۱۸۵۱ م. در روز چهارشنبه به زبان کلدانی و به صورت ماهانه انتشار یافت. مطالب این روزنامه دینی بود و انتشار آن بیش از هشتاد سال دوام یافت.

به نوشته اعتمادالسلطنه در المآثر والآثار «در سال چهارم از جلوس همایون اراده و مشیت شاهنشاه دوران که لایزال بر ترقی ملت ایران مقصور است به ایجاد روزنامه قرار گرفت و این کار بتدریج مثل سایر شعب خدمات این دولت بسی بزرگ شد و اداره وسیع تشکیل یافت و اول نمره این روزنامه که از طبع خارج گردید مورخ به روز جمعه [پنجم] ربیع الثانی ۱۲۶۷ بود» (ص ۱۴۲).

گرچه اعتمادالسلطنه نامی از عنوان روزنامه نمی برد، اما مقصود او همان روزنامه وقایع اتفاقیه است؛ چون اولین شماره این روزنامه عنوان دقیقی نداشت و از شماره دوم یعنی هفته بعد به نام روزنامه وقایع اتفاقیه نامیده شد. عده ای از پژوهشگران عنوان اولین شماره این نشریه را برگرفته از عنوانی می دانند که در ذیل

فرمان عزل امیر و انتصاب میرزا آقاخان بدین شرح است:
 ... باقتضای رأی جهان آرای ملوکانه، صلاح و صرفه ملک
 و دولت و خیر و ثواب [کذا] امور سلطنت را در این معنی
 ملاحظه فرمودند که میرزا تقی خان را از پیشکاری دربار
 همایون و مداخله در امور داخله و خارجه و منصب امارت
 نظام و لقب اتابکی و غیر ذلک و کل اشغال و مناصبی که به
 او محول بود به کلی خلع و معزول فرمایند؛ لهذا در روز
 چهارشنبه بیست و پنجم این ماه [محرم الحرام] حکم از
 مصدر سلطنت عظمی به همین صراحت شرف صدور و
 نفاذ یافت و او بر حسب امر قدر قدر همایون از تمامی امور
 و مشاغل معزول و مسلوب الاختیار گردید و چون مراتب
 لیاقت و شایستگی جناب جلالت مآب کفالت و کفایت
 انتساب مقرب الخاقان اعتمادالدوله العلیه العالیه که در
 اصالت و نجابت و بایستگی از اکفا ممتاز و اباعن جد از
 جمله معتبرین و معتمدین حضرت و دولتخواهان دولت
 جاوید آیت اند بر جوع این مهم خطیر در پیشگاه
 انور اقدس همایون ظاهر و لایح آمد لهذا جناب معزی الیه
 را از سلك تمامی چاکران دربار همایون انتخاب فرموده به
 تفویض منصب جلیل و شغل نبیل صدارت عظمی
 مخصوص و به اکسای (اکسی) یک ثوب جبه شمسه مرصع
 مکمل به الماس و یاقوت آبی از جامه خانه خاص از
 ملبوس تن مبارک مخلع فرمودند که به اصابت رأی و حسن
 تدبیر و بذل و جهد موفور به امور جمهور خلائق واری
 نمایند و حسب المقرر بر مسند صدارت عظمی متمکن
 گردیده، بلوازم منصب جلیل قیام و اقدام نمودند.

در همین شماره خبر استخدام معلمین دارالفنون و آمدن ایشان
 به تهران را نیز نوشته بودند و در شماره ۵۰ (پنجشنبه ۲۶
 ربیع الاول ۱۲۶۸) خبر ناخوشی امیر کبیر (که خبری بود جعلی و
 حکایت از دسیسه و توطئه برای از بین بردن وی می کرد) بدین
 شرح درج شده بود:

کسانی که با میرزاتقی خان حساب و معامله داشتند بجهت
 تفریغ حساب خودشان به اجازه و نوشته مرخصی اولیای
 دولت علیه روانه فین شده بودند از قراری که آن آدمها
 مذکور داشتند و خود میرزاتقی خان هم بخط خودش
 نوشته بود این روزها بشدت ناخوش است. غلامی از
 غلامان عالیجاه جلیل خان یوزباشی هم که شب یکشنبه
 نوزدهم این ماه [ربیع الاول] از فین وارد دارالخلافه شد
 مذکور داشت که احوال خوشی ندارد، صورت و پایش تا
 زانو ورم کرده است. موافق این اخبار چنان معلوم می شود

که خیلی ناخوش باشد و می گویند از زیادی جبین و
 احتیاطی که دارد قبول مداوا هم نمی کند و هیچ طبیبی را بر
 خود راه نمی دهد.

و در شماره ۵۲ (پنجشنبه ۷ ربیع الثانی) توطئه تکوین یافته و
 خبر درگذشت امیر را بدین شرح نگاشته بودند:
 میرزاتقی خان که سابقاً امیر نظام و شخص اول این دولت
 بود در شب شنبه هجدهم ماه ربیع الاول در کاشان وفات
 یافته است.

با توجه به قتل امیر کبیر و درج خبر درگذشت او در ۱۸
 ربیع الاول به خوبی روشن می شود که پس از آنکه امیر را به قتل
 رساندند چگونه در صدد توجیه مرگ او برآمده و اخبار را چگونه
 درج کرده اند. خبری که همه می دانستند جعلی است.
 هدف از انتشار روزنامه صرف نظر از مطالب درج شده در
 شماره اول، در شماره ۴۲ (۲۶ محرم ۱۲۶۸) بدین شرح نگاشته
 شده است:

از آنجا که منظور اعلیحضرت پادشاهی در راه انداختن
 این روزنامهها تربیت و استحضار و آگاهی عموم خلق این
 دولت علیه از احکام دیوانی و اخبار داخله و خارجه است
 لهذا حکم و مقرر فرموده اند که امنا و اعیان و ارکان دولت
 و مقربان حضرت و حکام و عمال و مباشرین و خوانین و
 معاریف تجار و معتبرین ولایات و خوانین و ایل بیگیان
 ایلات و عموم صاحب منصبان نظام بر سبیل حکم دیوانی
 از این روزنامهها باید بگیرند و سایر خلق به اختیار و میل
 خودشان هر کس طالب باشد از این روزنامهها به مباشرین
 روزنامه اخبار نماید و بگیرد.

قیمت هر شماره از روزنامه وقایع اتفاقیه «ده شاهی» بود و وجه
 اشتراك سالانه آن «۲۴ قران» و هر يك از امنای دولت که درآمدش
 به «۲۰۰ تومان» می رسید، موظف بود سالانه «دو تومان و چهار
 هزار دینار» بهای نشریه را بپردازد و مشترك شود و به همین جهت
 به حکام ایالات و ولایات امر شده بود که صورتی از متمولین،

سوم آمده است. از اواسط ستون اول صفحه سوم «امورات قشونی» تا اواسط ستون دوم و در اواخر ستون دوم «سایر بلاد ممالک محروسه» تا اواخر صفحه چهارم شامل اخبار «ارومی» [اورمیه]، کرمان، مازندران و استرآباد» و اواخر صفحه چهارم احوالات متفرقه که تا پایان صفحه ششم ادامه دارد.

از شماره سوم اندک تغییراتی در نوشته‌های سرلوح روزنامه مشاهده می‌شود، مانند «یک نسخه ده‌شاهی، سه‌ماهه شش هزار، شش ماه دوازده هزار، یکسال دو تومان و چهار هزار». از شماره چهارم عبارت «هر کس در طهران طالب نسخه از این روزنامه‌ها باشد در دکان میرسیدکاظم بلورفروش فروخته می‌شود» در سرلوح دیده می‌شود.

روزنامه تا نمره شانزدهم هر هفته روزهای جمعه توزیع می‌شد و پس از آن روزهای پنجشنبه. بنابراین شماره ۱۶ به تاریخ «یوم جمعه بیست و یکم شهر رجب المرجب مطابق سال تنگوزئیل سنه ۱۲۶۷» و نمره هفدهم به تاریخ «پنجشنبه بیست و هفتم شهر رجب المرجب مطابق سال تنگوزئیل سنه ۱۲۶۷» منتشر شده است.

از «نمره بیست و دویم»، در سمت چپ تصویر شیر، اضافه بر قیمت نشریه عبارت «قیمت اعلانات که بیشتر از چهار سطر نباشد یک‌هزار دینار، کمتر هم باشد یک‌هزار دینار، بیشتر باشد از قرار سطری پنج شاهی» درج شده و از «نمره پنجاه و سیم» قیمت «مأکولات و اجناس مصرفی» در دارالخلافه هم به حساب سیاق و هم به حروف چاپ شده است.

مطالب روزنامه غالباً «اخبار دارالخلافه»، «سایر بلاد ممالک ایران / سایر بلاد محروسه»، «اخبار / احوالات دول خارجه»، «احوال متفرقه» و «اعلانات» است و گاهی «اخبار داخله ممالک محروسه پادشاهی»، «اخبار دارالخلافه طهران»، «سایر ممالک محروسه»، «اخبار دول خارجه»، «احوال متفرقه» و «اعلانات».

اخبار دارالخلافه شامل اخبار مربوط به پادشاه و دربار، سفرهای شاهانه «اردوی همایون»، شکارهای شاهانه، دید و بازدیدهای شاهانه از مؤسسات و اشخاص درباری، اخبار دولت، اعطای القاب و مناصب و خلعت، صدور فرامین، اخبار حوادث شهری، افواج و «امورات قشونی»، امورات تجارتنی «مال فرنگ و هندوستان»، عزل و نصب حکام و شخصیتها، اخبار کلی کشور (سیل، زلزله، شیوع بیماری) و تسعیر اجناس دارالخلافه.

اخبار بلاد محروسه: در هر شماره اخبار مربوط به دو سه یا

حاشیه:

۳) آدمیت، فریدون، امیرکبیر و ایران، ج ۱، ص ۱۹۸

اعیان و معاریف قلمرو خود را تهیه و به دارالخلافه ارسال دارند تا روزنامه وقایع اتفاقیه برای ایشان ارسال شود^۳. بنابراین سهم هر یک از ولایات و مرکز مشخص بود که خود نشان دهنده تیراژ روزنامه نیز بود.

روزنامه هر هفته روزهای جمعه توسط چاپار (پست) به ولایات ارسال می‌شد و بهای شماره بعدی دریافت و به ادوارد برجیس پرداخت می‌گردید.

شماره نخست روزنامه در شش صفحه با قطع رحلی با مشخصات ذیل منتشر شد.

صفحه اول: در بالای صفحه نشان شیر و خورشید، شمشیر در دست راست شیر، بالای تصویر شیر عبارت «یا اسدالله الغالب»، در طرفین شیر تصویر دودرخت و در زیر پای شیر گل و بوته، ذیل تصویر عبارت «روزنامه اخبار دارالخلافه طهران» (و در حقیقت عنوان اولین شماره) درج است. روزنامه دوستونه است، ستون اول و بخشی از ستون دوم در توضیح علت انتشار روزنامه است، و بعد «اخبار خود دارالخلافه» از اواسط ستون دوم صفحه اول شروع شده و دنباله اخبار در صفحه دو، ستون اول و دوم، ادامه می‌یابد. در قسمت پایانی ستون دوم از صفحه دوم «اخبار سایر ممالک» تا ستون دوم از صفحه سوم ادامه دارد و از اواخر ستون دوم صفحه سوم «اخبار دول خارجه: انگلیس» شروع می‌شود و در صفحه چهارم خبرهایی از فرانسه و هندوستان چاپ شده است. صفحه پنجم و ششم اختصاص به «احوال متفرقه» دارد و در پایان ستون دوم صفحه ششم رقم «فی یوم جمعه پنجم شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۶۷» به چشم می‌خورد.

شماره دوم (نمره دویم) با عنوان: «روزنامه وقایع اتفاقیه بتاریخ جمعه یازدهم شهر ربیع الثانی مطابق سال ایت‌ئیل سنه ۱۲۶۷»، در ذیل عنوان و وسط ستون تصویر شیر و خورشید و شمشیر در دست راست شیر، بدون هیچ تذهیب و آرایش و در سمت چپ تصویر شیر عبارت «قیمت روزنامه از قرار یک‌هزار دینار یک هفته پانصد دینار است که در سال دو تومان و چهار هزار دینار می‌شود». ذیل تصویر شیر عبارت «اخبار داخله ممالک محروسه پادشاهی». ستون اول صفحه اول «دارالخلافه طهران» که در حقیقت اخبار دارالخلافه است و ادامه آن در صفحه دوم و

روزنامه بر این بوده که مسؤول تنخواه تذکره و روزنامه يك نفر است. محل اداره روزنامه مشخص نیست و در سرلوح روزنامه نیز مطلبی درج نشده، ولی علی‌الحال محل اداره روزنامه در بعضی از شماره‌های آن از جمله «نمره ۴۸، پنجشنبه نهم ربیع الاول ۱۲۶۸» بدین قسم اعلان شده است:

حسب الحکم امنای دولت علیّه بجهت این روزنامه‌ها دفترخانه در میدان ارك سلطانی مشخص گردیده و هر روز مباشرین و عمله‌جات روزنامه در آنجا مشغول انجام کار روزنامه می‌باشند و اعلان می‌شود که هر کس با مباشرین روزنامه شغلی داشته باشد در دفترخانه میدان ارك آنها را می‌بیند.

این روزنامه مخصوص درج و انتشار اخبار دربار، دارالخلافه و شهرهای دیگر ایران و مختصری از اخبار ممالک خارجه بوده و در طول انتشار مقاله سیاسی، ادبی و تاریخی کمتر در آن دیده می‌شود. گاهی به هنگام بروز اختلاف با دولت انگلیس، روزنامه بیانیه‌ها و مقالات تندی در مخالفت با دولت انگلیس به چاپ می‌رسانده و گاه این مقالات در هندوستان تأثیر بسزایی به زیان کمپانی انگلیس بر جای می‌گذاشت. با وجود این، روزنامه وقایع اتفاقیه در حال حاضر یکی از منابع مهم تحقیقی در زمینه‌های تاریخ ایران (دوره سلطنت ناصرالدین شاه)، جغرافیا، تقسیمات کشوری، اقتصاد عصر قاجار، روابط سیاسی، اعتقادات مردم ایران، آداب و رسوم و سنن ایرانی و اسلامی، حوادث و بلاهای طبیعی، امراض متداول در عصر قاجار محسوب می‌شود و محقق در امر تحقیق خود را بی‌نیاز از مراجعه بدان نمی‌داند.

نثر روزنامه اندکی از نثر نوشته‌های زمان خود بهتر است. گاه عبارات به مقتضای زمانه پر از تملقات و اغراق‌های بی‌جاست. در بخش اخبار دول خارجه و «احوال متفرقه»، مطالب به دلیل ترجمه بودن گاهی تحت اللفظی است و گاه حتی مفاد و معنایی ندارد.

روزنامه وقایع اتفاقیه به طور مرتب و منظم و بدون تأخیر انتشار می‌یافت و مجموعه ۴۷۱ شماره منتشر شده از آن از قرار هر هفته يك شماره و در هر ماه چهار شماره و در سال ۴۸ شماره با توجه به تاریخ نشر اولین شماره آن (یوم جمعه پنجم شهر ربیع‌الثانی ایت نیل سنه ۱۲۶۷ و آخرین شماره [۴۷۱] یوم پنجشنبه بیست و ششم محرم الحرام مطابق سال پیچی نیل سنه ۱۲۷۷) ده سال ادامه داشت و هیچ‌گونه وقفه‌ای در آن راه نیافت. تنها تعداد صفحات روزنامه به تناسب اخبار رسیده به دفتر روزنامه بین چهار تا دوازده صفحه متغیر بوده است. بیشتر شماره‌های روزنامه بین شش تا هشت صفحه است.

چند ایالت و ولایت شامل اخذ مالیات، انصاف و عدل حاکم، امنیت راهها و اخباری در باب معجزات و شفا یافتن بیماران در امامزاده‌ها، تولد موجودات عجیب‌الخلقه. این اخبار معمولاً توسط حکام یا عمال دولتی در قلمرو آنها تهیه و به روزنامه ارسال می‌شد.

اخبار دول خارجه: شامل خبرهایی از کشورهای انگلیس، روس، فرانسه، آستریه [اتریش]، ایتالیا، «پورتو قال»، عثمانی، هند و سایر ممالک اروپا. این اخبار توسط ادوارد برجیس از روزنامه‌های اروپایی (بخصوص انگلیسی) و بعضاً توسط دیگران از روزنامه‌های ترکی چاپ استانبول ترجمه می‌شد. اخبار ترجمه شده توسط «برجیس صاحب» به دست یکی دو تن، به اصطلاح امروز، ویراستاری و به اصطلاح آن زمان به الفاظ ادبی فارسی پیراسته می‌شد. اخبار ترجمه شده در عین حال مختصر و برای مردم آن زمان از حیث اطلاع بر اوضاع کشورهای خارج بسیار مفید بوده است.

روزنامه وقایع اتفاقیه، روزنامه دولتی بود و هزینه چاپ و نشر آن از طرف دولت پرداخت می‌شد و پس از آن از طریق فروش (گاهی اجباری) هزینه آن جمع‌آوری می‌شد. چنانچه در شماره ۱۵ روزنامه «مورخ سلخ شهر ربیع الاول مطابق تنگوزنیل سنه ۱۲۶۸» چنین آمده است:

در باب امورات این روزنامه‌ها به بعضی اهالی ولایات اشتباه دست داده و چنان خیال کرده‌اند که روزنامه «کرت» و «تذکره مرور» تنخواهش در یکجا جمع می‌شود و صاحب جمع آن یکی است لهذا اعلان می‌شود که امورات این روزنامه به هیچ وجه به امورات تذکره و کار تذکره بکار روزنامه مدخلیتی ندارد. تنخواه این روزنامه‌ها موافق قبوض برجیس صاحب می‌باشد. روزنامه «کرت» و تعلیقات امنای دولت علیّه باید به برجیس صاحب برسد و هر کس کاری متعلق به روزنامه داشته باشد به مشارالیه اعلام نماید.

این یادداشت بدین منظور بوده که چون یکی دیگر از دست‌اندرکاران روزنامه یعنی میرزا جبار تذکره‌چی مسؤول «تذکره عبور و مرور» بوده بنابراین تصور حکام و خریداران